

BIONERS

ÉLISÉE RECLUS O EL RIU DE LA VIDA

Escrigué Élisée Reclus a *Histoire d'un ruisseau* (1869), un llibre magnífic i d'una extrema sensibilitat, dedicat a la vida d'un rierol —o al riu de la vida, que no deixaria de ser una aproximació ecològica a la condició humana—: “La història d'un rierol [...] és la història de l'infinit. A l'igual que l'home, considerat de manera aïllada, la societat en el seu conjunt podria comparar-se a l'aigua que hi discorre. [...] A qualsevol hora, un cos humà es desploma, es dissol, mentre que en un altre punt del globus un infant surt a la immensitat de les coses, obre els seus ulls i esdevé un ésser pensant.” El símil té el seu sentit, si es té en compte que Reclus va ser un geògraf de vocació i un llibertari d'esperit.

Nascut al si d'una família protestant, Élisée Reclus (Sainte-Foy-la-Grande, 1830 – Thourout, 1905) va estudiar geografia a Berlín i va saber atorgar a aquesta disciplina un gir radical, a partir de plantejaments ecològics i socials, oferint plena confiança a l'home, renovat sota la seua mirada i amb la capacitat de crear un futur harmoniós i unitari entre els pobles. “Els pobles —deia—

quan esdevinguen intel·ligents, aprendran a associar-se en una federació lliure: la humanitat, fins ara dividida en corrents diversos, es reduirà a un mateix riu i, junts, davallarem tots cap a la mar, allà on les vides naixen i es dissolen.” No hi ha dubte, però, que fragments com aquests van ser escrits sota la llum del mite del progrés.

Autor prolífic, va bastir una prosa positiva que va saldar-se amb les 30.000 pàgines sorgides de la seua ploma i que va amarar les seues grans obres, la *Geografia Universal*, una veritable catedral bibliogràfica en 19 volums i més de 17.000 pàgines; però sobretot, *L'Home i la Terra*. En aquesta segona, un Reclus innegociable, carregat d'esperança i amb la ferma voluntat de dirigir els passos cap a un món millor, mostra tota la seua dimensió personal. *L'Home i la Terra* és, al capdavant, la gran aventura d'una il·lusió, d'una utopia, la recerca fervent d'un model social estable i igualitari, desenvolupant-se en harmonia amb el medi. “Si la terra fóra completament uniforme quant a relleu, qualitat del seu sòl i clima, les ciutats ocuparien una posició geomètrica: l'atracció mútua, l'instint de societat, la facilitat dels intercanvis les haurien fet nàixer a distàncies iguals les unes de les altres.”

L'ideal anarquista, la seua creu? Els seus ideals anarquistes (a la conferència inaugural del curs 1895-96 a la nova Universitat de Brussel·les, declarava que “l'anarquia és la més alta expressió de l'ordre”) i el seu compromís polític (conegué Bakunin i Kropotkin), van portar-lo a prendre part activa a la Comuna de París el 1871. Hi va ser arrestat, arma en mà, i condemnat a la deportació a Nova Caledònia. Una pena que li va ser commutada el febrer del 1872, gràcies al suport incondicional i a la resposta col·lectiva per part de la comunitat científica, que no va dubtar a remarcar que un acte com aquest no feia sinó atemptar contra la credibilitat i el lideratge cultural de què gaudia França enfront del món. Charles Darwin i un grup de científics s'adreçava amb les següents paraules al govern de París el març d'aquell 1872: “Gosem pensar que la vida d'una persona com Élisée Reclus, el mèrit literari i científic és reconegut per tota la societat instruïda, pertany no únicament al seu país, sinó també a tota la cultura. Estem convençuts que les obres científiques de Reclus, publicades fins avui, representen una garantia de nous pilars sòlids per al futur; i, per això França, condemnant aquest individu a un silenci forçat o bé obligant-lo a marcir-se en la inactivitat lluny dels centres de cultura, es cobra ella mateixa una gran pèrdua i redueix la seua influència moral sobre el món sencer.”

Com a precursor, Reclus va ser un incomprès. Les seues teories combinen l'imaginari ecològic de la seua geografia i l'imaginari anarquista de la seua posició política. De la unió, en sorgeixen visions contundents, solucions radicals, declaracions de caire utopista que donen els límits i la llum per al desenvolupament de l'home. És clar que Élisée Reclus va avançar-se al seu temps, amb consideracions que, fins i tot avui, molts dels governants i ciutadans anònims no s'han plantejat. “L'home és la natura en si, tot prenent consciència d'ella mateixa”, escrivia a *L'Home i la Terra*. O també d'altres que qüestionaven la perennitat dels savis al llarg dels temps: “La ciència no existeix, es crea. El savi d'avui és l'ignorant de demà.”

Reclus, com és de suposar, no va guanyar-se la simpatia dels estaments oficials i va ser condemnat a l'oblit, tot i la insistència dels deixebles i els seguidors, com el mateix Francesc Ferrer i Guàrdia, el qual el 1901 fundà l'escola moderna, on va fer seues les idees d'aquest mestre sobre l'ensenyament de la geografia als infants.

Eliseu T. Climent